

GAZDA JÓZSEF

*Milyenek vagyunk?**Magyarságvonásaink*

MÁSSÁGUNK

Milyen a magyar? – tehetjük fel és teszik-tették fel sokan a kérdést. Idézhetjük József Attilát: „Más nép, másfajta raj.” És rendkívül fontos: „*Másképp* ejtjük a szót.” Máságunk – bárhol is vagyunk a nagyvilágban – bizonyosság. Ott van a tudatunkban, tekintetünkben, ott van a szavainkban, a mozdulatainkban, teljes magatartásunkban. És jobban ott van ez a másság, mint másik két egymástól különböző népben. Egy franciában, németben vagy akár egy szerbben. Ők egy nagy család tagjai, mi magányosak, társatlanok, rokontalanok vagyunk. Ezt érezzük, ezt tudjuk, és meg is éljük.

Magyarnak lenni különleges sajátosság. Sajátosság, melyet meghatároz múltunk és jelenünk, helyünk a világban. Nem valami öröm ez, hanem fájdalom is, gyötrelem is, szomorúság is. Fájdalom, melyet el kell szenvedni, gyötrelem amelyet meg kell élni, s ha szomorúság is, valahogy szép szomorúság. És magyar létünk, magyar mivoltunk valahol titok is. Titkok titka. Ismeretlenségek ismeretlensége, mely belevész az őshomályba. Legendák és ideológiák, sejlések és a végtelen időben egy hihetetlenül rövid – mint ahogy az egész ismert, följegyzett történelem is egy szempillantásnyi idő mindössze –, drámákkal és tragédiákkal terhelt történelmi kor szövődik bele önismeretünkbe, önazonosság-tudatunkba. Mindezt két szóba sűrítve: magyarok vagyunk. Büszke, gögös, önérzetes nép. Magát vesztett, magát elvesztett, meghasonlott nép. De mindenképpen érték.

Magyarok...

A gyerekek – ez is Kölnben volt – megjegyezték: nem tudjuk, hogy miért van az, hogy a magyarok másabbak, mint a németek. Mivel tetszik ezt magyarázni? Hát én soha nem mondtam, hogy a magyarok ilyen vagy olyan különlegesek, hogy mi milyenek vagyunk, hanem azt mondtam nekik, olvassátok el a Niebelungot, a németek nemzeti eposzát, és olvassátok el a Csodaszarvas regéjét. És a kettőből meglátjátok majd, hogy mi a különbség. És ezzel rá tudtam venni a gyerekeket, hogy elolvassák a Niebelungot, s elolvassák a Csodaszarvas regéjét is. S akkor ők rájöttek arra, hogy a Niebelungen tele van ármánykodással, mindig azt keresik, hogy a másoknak a sarkát löjem-e meg, vagy a hátát löjem, vagy hol löjem meg. És a Csodaszarvas regéjében, és egyáltalán a magyarok történetében, amit a gyerekek elé tudtunk adni, ilyen nem volt. S akkor ezekből mikor már tízenvalahány évesek voltak, érezték meg, hogy tényleg mások vagyunk (Prezeczky Edit, [1931], Kál – Burg Kastl).

Még egy ilyen spirituális és mentális hátterű nép nagyon kevés van a világon szerintem. Ez egy olyan tartást ad az embernek, amit itt kint nem is látunk meg, nem is értékelünk eléggé. Pedig ez bennünk van (Nacs Gabriella, [1978], Szeged – London).

Vidámságra és komolyságra egyaránt hajlamosak vagyunk. Sokszor tréfába öljük még gondjainkat is. Tudunk ihaj-tyuhaj jókedvűek lenni. Máskor halál komolyak vagyunk,

Részletek egy hosszabb műből.

értelmezzük a világot, keressük – mindig keressük – a dolgok értelmét. Czákó Gábor figyelte meg, lumpen magyarok filozofálnak a kocsmában a két féldeci elfogyasztása között. Ilyen más népnél nincs – így a filozófus író... A nyelvünk – ez a különleges nyelv – késztet, tesz alkalmassá erre.

Különleges erőnk, hogy mindenütt feltaláljuk magunkat, mindenütt megálljuk a helyünket, minden körülmények között talpon tudunk maradni.

Bizony nem volt könnyű magyarnak lenni. Bennünket úgy neveltek, hogy büszkék legyünk magyarságunkra, hogy új-zélandiak vagyunk, arra is, de a magyarságunkra mindig. És ez sokszor terhes volt olyan szempontból, hogy magányosok voltunk azért a suliban, mert nem szívesen barátkoztak velünk, mert magyarok voltunk. Másmilyenek voltunk. Ez a magányosság tulajdonképpen, ezzel tanultam meg élni mint iskolás, és ez adott erőt, mert megtanultam nem kibírdetni a magyarságomat, nem dicselkedni róla, hanem egy ilyen belső erőként alkalmazni egy életen át. Most később, amikor már jobban meg tudtam állni a helyemet, és nem zavart annyira, hogy elfogadnak-e, vagy nem, akkor meg már ünnepélyesebben éltem a magyarságommal. Emlékszem, hogy amikor 15–16 éves voltam, zenét tanultam, az egyik tantárgyam a suliban a zene volt, és Bartók Concertóját tanulmányozta az egész osztály, és annyira büszke voltam rá, s annyira éltem a helyzettel, hogy igen, én ismerem ezt a dalt, mert ez magyar népdal, s akkor ez tetszett az osztályban, s ez jólesett, hogy hozzá tartozik a hagyományhoz. Itt nincs tizenkét tantárgy, mint Magyarországon, hanem hat tantárgyat kell tanulni a gyermeknek, ebből három kötelező, s a másik hármat választani lehet. És én három éven át zenét tanultam mint az egyikét a három tantárgynak, s a harmadik évben a nagy mű, amit tanulmányoztunk abban az évben, az volt Bartók Concertója. Hónapokon keresztül tulajdonképpen mindenféle szemszögből megvizsgáltuk, s akkor Magyarország történelméből is tanultunk valamennyit, s sokmindent, ami kapcsolódott Bartókhoz és ehhez a művéhez. Én annyira élveztem és boldog voltam, hogy pont így fogtam ki, mert abban az évben ezt tanították. Előző évben Beethoven volt, a következőben meg nem tudom, mi. De meg kellett élnem, s ez boldoggá tett. S szép lassan megerősödött bennem a nyelv is... (Hellyanné Szentirmay Klára, [1957], Wellington).

Érzékenyek is vagyunk. Különlegesen érzékenyek. Aki nem az, és magyar, elmene-kül, esetleg épp az érzéketlenségbe vagy a színlelt érzéketlenségbe próbál menekülni érzékenysége elől.

A magyarok érzelmi emberek. Aminek jó oldala is van, jó barátok tudnak lenni, de ugyanakkor sok ellenségeskedés is előfordul a magyarok között. Még külföldön is. Úgy érzem, nem olyan racionálisak, bár mindenki elsőként boldogulni akar, de a többség ezt félreteszi, s ezen felülkerekednek. És aztán elkeserednek, ha ez nem sikerül. Talán nincs elég kitartás sok emberben. Feladják sokszor. Akik így kikerültek, nem annyira, mert azok olyanok voltak, hogy azok vállaltak mindent. Azt hiszem, hogy ez egy más réteg, nem egy általános keresztmetszete a magyaroknak. De úgy érzem, hogy akik otthon élnek, sokan csalódtak, és nem küzdenek eléggé. Azt hiszem, akik kikerültek, vállalkozó szelleműek, s hajlandók kockázatot vállalni, hogy keményebben dolgozzanak, s idegen környezetben is helytálljanak. Tehát nem egy átlag (Kelle Péter, [1948], Tiszadob – Louisiana).

Szerintem teljesen extra valakik vagyunk. Tradícióval, szokással, alkotásokban, mindenben. Egy japán orvosprofesszor kimutatta a véranalízálásnál, hogy a japánoknak mibozzánk van a legközelebbi kimutatható vérrokonsága. Én itt az egyetemen két évig tanultam a japánt, s 20–25 japán szót tudok, ami teljesen azonos a magyarral. Só japánul is só, jó az japánul is jó, amikor valamiből nagyon kevés van, a magyar azt mondja, hogy szűkében vagyok, japánul

szukosi, kétségbevonhatatlanul ugyanazt jelenti. *A magyar népről énnekem az a véleményem, extra valakik vagyunk, kilógunk az európai népcsaládokból, mindegyikből, a nyelvünk teljesen elüti az európai indogermán nyelvektől, amiben benne vannak a szlávok, a latinok és a germánok, ezek mind benne vannak, ezektől teljesen elütiünk. Volt egyszer egy kongresszus a Sorbonne-on, Párizsban. És ott, ahogy nekem elmondta az itteni egyetemi tanárom, nem tudom én computerrel vagy mivel kibozták, hogy a magyar nyelv összehasonlítva vagy 20–30 nyelvvél, a világon 67 százalékban a többihez viszonyítva a legősibb nyelvnek számít* (Ladányi Domokos, [1922], Máramaros-sziget – Buenos Aires).

Pedig a Trianon előtti és utáni s a második világháborút követő magyarellenes politika, mely eltart máig is, sokakat kishitűvé, meghasonlottá tett. Szomszédaink, a velünk együtt élő népek mégis büszkének, gögösnek látnak bennünket. Öntudatos, tartásos népnek. S hiába, hogy a történelem vesztese vagyunk, mégis inkább felnéznek ránk. És alacsonyabb rendűségi érzéssel – ezért sokszor tisztességtelenül – küzdenek ellenünk.

Latin közmondást tanultunk, ugye még gyerekkorunkban, úgy értve fiatal korunkban, hogy Naturam expellas furca da manus que recure, vagyis űzd ki a természetet vasvillával, az mégis visszatér. Tehát a magyarban ez a küzdeni tudás és küzdeni akarás mutatkozik meg. Ez annyira jellemző, hogy pl. a magyarok mindig olyan sportágakban győztek, ahol a gyorsaság és a sebesség számít. Például a vívás vagy a 100 méteres futás, vagy a gyorsúszásban, kajakban, kenuban, pingponghban értük el mindig eredményeket. Abol bosszú ideig kellett valamit csinálni, pl. a maratoni futás, ott sokszor talán el sem indultunk, mert a karakterünknek megfelelően cselekedünk még a sportban is. Ugye ehhez aztán hozzájárul mindenféle más perifériadolog, pl. magának a magyar nyelvnek a karaktere, a magyar nyelvből való kiindulás, amely a népművészetünkbe is kihat. Hogyha valaki egy magyar népművészeti tárgyat mellétesz akár melyik más európai népművészeti műnek, a magyar toronymagasan fölötte van. Hogy így mondjam, pl. Franciaországban mai napig van egy hímzésfajta, amelyet magyar hímzésnek neveznek. Hogy mást ne mondjak, pl. a az első világháborúig az összes – én ezt ismerem – katonai rubázat a magyar buszárrubázatból lett, indult ki. Sőt, a dán királyi gárdának, testőrségnek a mai napig magyar szabású zsinóros rubája van (Tihor Péter, [1926], Budapest – München).

Jelenlegi tudatállapotunk történelmi helyzetünknek, a velünk történeteknek is következménye. Hazánk és népünk világpolitikai erők célpontja lett már félezer éve. S mert célpont vagyunk, a cél a mi minden szempontból való – így gyökereinkben, önismertünkben, önértékelésünkben, nemzettudatunkban is – meggyengítésünk. S ez a ránk nehezedeő nyomás szinte meg nem szűnő erő, mely belülről őröl, rombol, pusztít.

Ha a nemzeti öntudatot egy olyan mércével mérhetjük, hogy nem a magyarság tömbben élő nagyságáról beszélünk, mert akkor Magyarországon, ahol a legtöbb magyar él, ott kellene a legnagyobb öntudat is legyen. De úgy van, hogy az elszakított területen van nagyobb nemzeti öntudat, s a nyugati magyarság egy kis rétegének ugyancsak elég erős nemzeti öntudata van, s ha azt párosítjuk az elszakított területi öntudattal, akkor taníthatjuk – és tanítjuk is –, úgy mondván, a Magyarországról ideérkezett, öntudat nélküli embereket, fiatalokat is magyarnak lenni, ami csodálatomra nagyon jól működik. Mert rájönnek, hogy mi is az, ami Magyarországon majdnem negatív dolog volt, mert elvették tőlük (Szennyessy László, [1972], Tasnád – Zürich).

Ez az állandó támadottság, a nemzet meg nem szűnő kiszolgáltatottsága bizonyos mértékig magunkba menekülésre kényszerített. Ugyanaz az erő, mely örökké teljesítményekre serkentett, sarkallt, kényszerített, s kialakította különös képességeinket, magunk-

ra utaltta, magányossá s ebből következően: a nyájból kilógóvá, különutassá tett. Az erős egyedeink saját harcuk megvívására kényszerültek. Így lett egyik legfőbb jellegzetességünk, megnyilvánulási „formánk” ez az individualizmus, egyénieskedés s a vele járó magunkrautaltság-tudatunk...

Mi magyarok nagyon tehetségesek vagyunk. Elöljárunk a tudományban, elöljárunk a tanulásban mint egyének. De mint közösségi emberek nem sokat érünk. A más nemzetekhez képest. Mi kiválóak vagyunk, de mi nem támogatjuk úgy egymást, ahogy tudnánk és kellene is támogatnunk. Például ha egy zsidó mérnök bekerül egy céghez, s ott vezető állásba kerül, akkor a következő, akit felvesz, az szintén zsidó lesz. Ha egy magyar bekerül vezetőnek egy céghez, és vezető állásba kerül, akkor mindenkit felvesz, kivéve a magyart. Vajon miért? Én nem tudom ezt megmondani. Lehetséges, hogy a belénk idegezett önzés, irigység. Félnék attól, hogy mások utolérjék őket. Míg a többi nemzetiségben örülnek annak, hogyha egy tagjuk előrehalad, jómódú lesz, a magyarok irigylük azt, és nem támogatják azt, aki előrehalad. Mert ők nem érték el azt a célt, úgy gondolják, miért érje el azt a célt, miért érje el azt a fokot a társadalomban. Úgyhogy ez inkább visszabúzza azt, aki előrement vagy többet ért el (Havadtóty Sándor, [1924], Kovászna – Milford).

A modern technicizáció tulajdonképpen individualizmust termel. Az a mellékterméke a szekularizációnak, az individualizmus. A magyar nemzeti közösséget a belső szekularizáltság gyengíti meg. Akik ragaszkodnak a hitükhöz meg az egyházaikhoz, azok mindig ragaszkodnak a magyarságukhoz is. És szinte egyenes arányban van. Akik nem ragaszkodnak sem a hitükhöz, sem a közösségükhöz, azok a magyarságukat is mindig feladják. S ez a szekularizáció s az individualizmus a két egymás mellett baladó mozgalom vagy jelenség. A szekularizáció az tulajdonképpen vallástalanságot jelent, magát az istenhitet kivonja a társadalom életéből. Akik járnak templomokba, azok járnak a nemzeti egyesületeikbe. És viceversa. Ugyanazokat az arcokat látom. Elmegyek Jánoshoz prédikálni a katolikus templomba, ugyanazokat az arcokat látom, mint akiket a Magyar Házban láttam. A délvidéki Klubban vagy nálunk. Ugyanaz van (Dézsi Csaba, [1970], Gyergyószentmiklós – Melbourne).

Makacsok és szenvedélyesek is vagyunk, amit teszünk, meggyőződéssel tesszük. Belső elhatározásból. Nemcsak önzésünket, azt is, hogy tenni akarunk népünkért, nemzetünkért, nemzetársainkért. Tehát a nemzetünkért való cselekvés is belső szenvedélyből fakad, s magas hőfokon valósulhat meg. Ez annak is függvénye, hogy ki milyen töltettel indul el otthonról. Kinek mennyire fontos a magyarsága. Másságunk egyike ez is.

Jellemző ránk a jó teljesítőképesség. A törekvés, az előbbre lépésért való harc, önfegyelem, erőbevetés képessége. Másságunknak, sokak szerinti átlagfelettségünknek, kreatív képességünknek is egyik legfőbb alapja egyedülállóan különleges nyelvünk. Ez a szinte csodanyelv, mely magában hordja a teremtő gondolkodás lényegét. Vegyük csak a természet, a terem és a teremt szócsaládot. Bennük az ősi gondolkodás, az ősi hit: a *termés* is *természet* is *teremtett*, a *teremtő* műve. És ez már filozófia is, belekövesedve a nyelvbe.

Szép nyelv a magyar. Én a mai napig, ha misén vagyok, áldozás előtt én nem mondom spanyolul, hogy Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd, és meggyógyul az én lelkem. Szerintem ez olyan szép kifejezésekkel van, amely a spanyolban nincs is meg. Ötven év után is ezt az imát mondom, és a legtöbb imát magyarul mondom. Spanyol istentiszteleten is. Valahogy gyerekkoromban magyarul tanítottak imádkozni, s ez mindig megmaradt bennem. Ha közös nagy ima van, bangosan mondják, de én akkor is ezt az imát mindig megtartom (Zeibert Magda Erzsébet, Buenos Aires).

Én nagyon szeretek magyarul beszélni. Engem nemcsak gondolkodásra készítet a magyar nyelv, hanem így tudom az érzelmeimet is legjobban kifejezni. A szerkezete olyan majdnem, mint egy computer. Az absztrakcióban meg a gondolkodási formában ez tényleg való. Nekem is ha akarok egy verset írni, magyarul könnyebb. Soha nem éltem Magyarországon, s mégis így tudom könnyen kifejezni az érzelmeimet. Kifejezni egy érzelmet az a legnehezebb dolog. Magyarul a legkönnyebb ez énszerintem. Az érzelmeket tényleg magyarul lehet a legjobban kifejezni. A magyar írással, a magyar szóval, ez kétségtelen. A szerkezete a nyelvnek olyan formában van fölépítve, hogy tényleg a kultúrában és a tudományban készíteti az embereket sokkal jobban belemélyedni a dolgokba. Úgyhogy azért... Az úrbajózás is tele van magyarral mindenbol, ahol tényleg komolyabban kell gondolkozni. Mikor ott voltunk Tokióban, mondta nekünk ez a bölgy, akinek megfestettem a képét, hogy a legbiresebb és legfontosabb matematikus az egyetemen, Tokióban egy magyar. Amerre jártam a világon, mindig valahol magyar volt, ahol értékes pozíciókat foglaltak el... (Makk Imréné Holusa Éva, [1933], Kaffra [Etiópia] – Hawaii).

Külföldön az a sok magyar, még ezek a híres tudósok is magyarul gondolkoznak. Nem szabad elfelejteni! Itt van a köbög, köbhint, köbécse, köbécselet stb. És egyáltalán a nyelv fölépítése. Pillanatnyi, gyakorító. A lábbal való mozgás kifejezésénél én a 65. szónál akadtam el. Andalóg, ácsorog, biceg, botorkál, bandukol, bukdácsol, cammog, csoszog... Nem is hiszi el az ember, hogy micsoda gazdagság van ebben. S megnéztem a nagy vastag német szótárban a megfelelőt, s találtam összesen tizenkettőt. Magyarul érezni, magyarul gondolkozni s magyarul beszélni, ez olyan dolog, aki idegen nyelven nem tud beszélni és nem tud gondolkozni, az nem tudja. Egy példát mondanék erre, a magyar ember tud füttyülni. Ezt a német is tud. A magyar ember tud füttyenteni. Azt a német már úgy mondja: ad egy füttyöt. A magyar ember tud füttyörészni. Úgy mondja, hogy maga elé füttyül. A magyar ember tud füttyentgetni. Ó úgy mondja, többször lead egy füttyöt. A magyar ember tud füttyörészgetni. Úgy mondja a német: többször maga elé füttyül. S azt tessék nekem lefordítani németre, hogy „jó kedvemben olyan füttyörészgethetnékféleségem volt”. Ehhez, kérem, négy német mondat kell. Azt akarom visszatérően mondani, hogy aki ilyen nyelven, ilyen spektrumban tud gondolkozni, a technikában, akármiben óriási segítséget kap... Én szerelmese vagyok a magyar népművészetnek. Nekem megvan az összes könyvem, s magam is csinálom, művelem. Ha csak a hímzéseket vesszük. Az a mérbetetlen gazdagság. Ha csak elindult Székelyföldről. A különböző keresztzemes, majd írásos motívumok, a különböző variánsaival. A különböző öltésekkel. Akkor tovább megy, szűrhimzés és a szórhimzés... S így megy fel egész Pozsonyig (Tihor Péter, [1926], Budapest – München).

S hozzávehetjük mindehhez népmeséink szinte hihetetlenül gazdag motívumkincsét, jelképrendszerét vagy népdalainkat! A tökéletesség, a minden érzelmi-lelki-szellemi hullámváz, árnyalat kifejezésére segítséget adó vagy rendelkezésünkre álló hatalmas tárházát. Ezek mind ott sorakoznak a nyelv mellett, mögöttünk, énünk, kultúránk mélyén, s meghatározó szerepet játszanak emberi mivoltunkban. S hozzákapcsolnak egy sok ezer éves múlthoz, felhalmozott tudáshoz! Önmagadat úgy éled meg a mában, hogy mint egy hadoszlop, ott állnak mögötted, segítenek cselekedeteidben, a magad kifejezésében, lényed, szándékaid megfogalmazásában. És tudat alatt azokban is ott munkálnak, akik ezt a kultúrát ismerik, vérükben hordják, de esetleg kiszakadtak belőle. Ezért is vagyunk mások, szinte megfoghatatlan sajátosságok az emberiség rengetegében.

EMBERI VONÁSAINK

Lázongó, forradalmár nép vagyunk. Nem tűrjük a szolgaságot, és a történelem számtalan alkalommal szolgasorsba döntött. Ilyenkor: egy ideig hamu alatt izzik bennünk a parázs, s amikor aztán elérkezik a jótékony szél, lánggra lobban. Ez történt tulajdonképpen már a török hódoltság korában számtalanszor, majd Bocskai, Thököly és II. Rákóczi Ferenc korában, 1848-ban és 1956-ban. S legutóbb 2006-ban volt forradalmi helyzet Magyarországon.

1956 előtt senki sem gondolta volna, hogy a jampec gyerek a jampecingből előhúzza a revolvert. Mert lehet egy népet fölbujtani, s nem kel fel erre. Csak amikor önmaga is úgy érzi, hogy most lépni kell! Ez adja nekünk az erőt. És 1848-ban is ugyanígy volt. Azt se szervezték. A forradalom az kitör (Lőrincz István, Budapest, [1928], Budapest – Lugano).

Ez benne volt a levegőben, ez reakció volt az elnyomásra, a terrorra, a kegyetlen gazdasági kizsákmányolásra, a nyomorúságra, a hosszú sorbaállásokra, amikor kenyérért, búsért sorba kellett állni, hogy az embernek legyen mit ennie, amikor látták, hogy ártatlan embereket elhurcolnak, amikor látták, hogy egyházi személyeket bebörtönöztek, amikor kitelepítettek becsületes, igaz embereket, hát erre mi lehetett az emberek reakciója? Forradalom! És akkor még volt Magyarországon annyi erkölcsi erő, és volt annyi erkölcsi bátorság, hogy bizony forradalmat csináltunk (Mertzl László, [1940], Budapest – Genf).

A lázas napok után jött a nagy csend. És jött a nagy csalódottság. Kedvesztés. Letörttség. Mert erre is hajlamos a magyarság. Egy-egy vereség, és megbénul az erő. S az is jellemző ránk, ott vannak köztünk árulóink. A nemzet gyilkosai. A veszteség haszonélvezői.

A szomorú az, hogy a magyarok száz évben egyszer csinálnak egy forradalmat, akkor iszonyúan összefognak, s amikor a forradalom elveszett, mert ugye 1848-ban is meg 1956-ban is, egy idő után nemhogy összefognának, összefogtak volna továbbra is, hanem egymást gyűlölik, veszekszenek, mocskolják egymást. Sajnos ez van. Ezt tudom mondani, de sajnos. Ez a szomorú (Bárány Eszter, [1936], Szekszárd – Nürnberg).

Gyors észjárásúak, hirtelenek, szókimondók is vagyunk. A temperamentumosságunk mellett higgadtak is tudunk lenni. Józanok, megfontoltak, s mindent komolyan veszünk.

Nyitottak vagyunk.

Mi magyarok olvashatóbbak vagyunk. Nyitottak vagyunk. Ha azt mondjuk, hogy igen, akkor az általában igent jelent. Azt lehet mondani, minden nemzetben vannak kolerikusok, szangvinikusok. De még ebben is a magyar kolerikus és a cseh kolerikus között különbség van. Talán még az öngyilkossági számok is tanúskodnak, hogy a magyarok mindent súlyosan átélnek, sokkal emotívabbak vagyunk, ők olyan langyosak. Én mindig azt mondom, hogy mi magyarok vagy jéghidegek, vagy tűzforrók vagyunk. És nem langyosak (Hyvnárné Suba Anna, [1958], Nyitra – Ostrava).

A magyar – általában – szereti a hazáját. És büszke rá, és fáj neki a hazája sorsa. Sokan úgy érzik, hogy akik otthon élnek, közönyösek a nemzet sorsa iránt.

Én mindig azt szoktam mondani, elfelejtették a történelmiünket, elfelejtették, hogy büszkének kellene lenniük azért, arra, hogy magyarok. Nem azok! Kiöltük magunkból? Vagy egyszerűen nem foglalkozunk vele? Azon csodálkoznak az emberek, hogy harminc éve nem vagyok otthon, és beszélek magyarul. Meg a lányom, aki Luxembourgban született, hogy ő is beszél magyarul. S ő magyarnak érzi magát. És mikor elváltam, ő semmiképpen nem vette volna át

az anyja nevét, hanem maradt Hajdu. S nekünk van a vitéz előnevünk, amit a nagyapám apjától örököltünk, s azzal írja a nevét – pedig neki itten nem kéne –, de büszkeségből, hogy magyar. S ez bennünk is kell hogy legyen, bennünk, magyarokban (Hajdú Balázs, [1969], Budapest – Luxembourg).

Általában a magyar becsületes. Bár a kommunizmus rontott rajtunk, de génjeinkben mégis ott van a becsületességünkre való büszkeség. És megbízhatóságunkat tudták azok a népek is, amelyek kapcsolatba kerültek velünk. Munkaszeretők vagyunk. Ismernek, becsülnek ezért.

Mindig dolgoztam, s még most is dolgozom, ha nem is teljes időben. Ezt a negyvenöt éves orvosi dolgot nem bírom átपालántálni sebova. Ez annyira kötve van a pacienseimhez, akiknek megígértem, hogy viszem, segítem őket a halálig. Ezt az ember nem tudja átपालántálni más országba. Ha pl. elmennék, mit tudom én, egy olyan valamilyen országba, ahol SOS segítségre van szükség, ott is bevetném magamat az utolsó erőmmel, mint egy missziós, de az egy más dolog lenne. Itt megvan az az alapom szakmailag, amivel az embertársaimnak még tudok segíteni (Nagy Lúcia Mária, [1934], Rábagyarmat – Oslo).

Ez a két gyerek, akármit mondtál nekik, azok ugrottak, öröm volt ezekkel dolgozni. Ötvenhatosok voltak, akikről mindenki azt hitte, hogy nem tudom micsodák. Hogy nem jók, mert hogy kommunisták, vagy nem tudom mik. Nekem nagyon jó benyomásom volt róluk. Érezték, hogy itt érdemes dolgozni, mert otthon nem volt érdemes. Most akik itt vagyunk mi, itt mi el vagyunk már mind kapitalizálódva. Mindenki sokat-sokat kíván, és keveset próbál adni. És úgy nem lehet produkálni. Mi a feleséggel ma is dolgozunk, túl a nyolcvanon is. A kor nem ok (Kammerer Egon, [1926], Budapest – Caracas).

Sok helyen meg tudjuk állni a helyünket. Talpraesett nép, talpraesett nemzet vagyunk, én azt gondolom. Mennyi magyar találmány látott napvilágot! Magyarországon nem tudták pénz hiányában vagy technika hiányában megvalósítani, de máshol megállta a helyét, és meg tudták csinálni (Kedves Krisztián, [1980], Miskolc – London).

Akaraterősek is vagyunk. Erősek a vállalásban.

Hogyha egy szóban kéne az életnek a lényegét összefoglalni, akkor az a helytállás! Sok helyen lehet helytállni! Nem az a lényeg, hogy hol van az ember, hanem hogy miként áll helyt. Amikor én megmutatom, hogy ki vagyok, a magyarságomat is egyben megmutatom. És azt a közösséget képviselem, amelyből származom, azt a közösséget, amelyért én felelőséggel is tartozom. Nekem evidenciák ezek (Varga Gergely, [1953], Budapest – London).

A magyar kreativitás is bizonyításra nem szoruló tény. És ez nem új keletű.

Nincs még egy nép Európában, amelyik az emigrációban annyi önálló egzisztenciát termelt volna ki, mint a magyar. Nincs. Messze túlszárnyaljuk mindet, a többi eltörpül mögöttünk. A csehek, az ukránok, pedig nagyobb létszámú emigráció némelyik. Egyik se produkált annyi önálló egzisztenciájú embert. Az országnak nagy veszteség, hogy ezek az önálló egzisztenciájú emberek nem a magyar gazdaságba épültek bele, nem a magyar gazdaságot gazdagítják, viszont ők a bizonyíték arra, hogy a magyar nem tehetéstelen, hanem otthon olyan a szituáció, hogy visszarántják... (Máthé Imre, [1934], Maglóca – München).

Nagyon tehetségesek a magyarok, ami valószínűleg abból is származik, hogy a Kárpát-medencében nagyon sok keveredés volt, s a természetnek a törvénye, mennél jobban keverték, annál tehetségesebb. Nyugaton nagyon jól érvényesültek a magyar segéd munkások is. Olyanok, akik kijöttek, menekültek, olyan nyamvadtak is, egy pár hónap, egy pár év alatt kivackolódtak, és vitték valamire. Pozícióba kerültek. Hát egyszer valaki mondta nekem nem éppen kedvesen,

hogy maguknál mindenki mérnök vagy professzor? Na most itt azért meg kell jegyezni, hogy a meneküléssel egy bizonyos szelekció keletkezett. Épp az a rész ment el, aki eleve vállalkozó volt, s aki nem félt attól, hogyha ő idegen világba csöppen. A nyugati magyarok ilyen szempontból már egy ilyen kiválasztódásnak a termékei, nem véletlen az, hogy kimentek. De van egy ilyen mondás is, Kabdebó Tamás írja például egyik könyvében, hogy a magyarok nem is politikai okokból hagyják el a hazájukat, hanem ezért, mert annyi tehetséges ember nem tud egymástól érvényesülni. És ebben is van valami. Kelltt bizonyos kalandorság is abhoz, hogy valaki nekivájon a világnak. Lehet jó és lehet rossz értelemben is venni a kalandorságot (Saáry Éva, [1929], Balatonkenese – Lugano).

Az atomfizikus professzor így látja:

Mi különbek vagyunk, mint a nációknak nagy része. Először is tehetségesebbek vagyunk, mint más népek. Ez azért van, mert mibennünk amalgámózódott egy keleti vér, egy szláv, germán, török, perzsa népkeveredés által egy olyan genetikai bázis, ami másnak nincs, s ez a keveredés mindig kiboz egy extravariánst. A magyarok szorgalma, képzelőereje, intuíciója az jobb, mint más népeknél. És a másik pedig, amit nehéz elmondani, mi az, hogy kultúra. Én azt tudom, amikor az ember hall magyar énekeket, dalokat meg népmeséket, hogy ez nincs más népeknél. S a nyelvünk, a népmeséink... Zenéjük sincs ilyen eredeti, mint nekünk. Szerintem nekünk egy szebb, különb kultúránk van, mint a népek nagy többségének. S én nem cserélném el azt, hogy én magyar vagyok (Guttay László, [1935], Hard – Chicago).

Nemcsak nyakasak, kitartók, érzékenyek – sokszor túlérzékenyek – is vagyunk. Lelkünkre veszünk mindent, s lelkiállapotunk cselekvőképességünkre is kihat.

Az erdélyi magyar nagyon emocionális. Ez nekünk nagyon nehéz ebben az országban. A svájciak racionálisak. Először jön a ráció, aztán az emóció. Az erdélyi embernél ez fordítva van. Először az emóciók, aztán a ráció. Ezt ők érzik is. Ez az emocionalitás bizonyos helyzetekben hátrány is. Azáltal, hogy én emocionálisan reagálok, esetleg nem tudom a gondolataimat kifejezni, esetleg túl agresszívvé válok. A svájci ember szemében a magyar emocionális lény. Ez csak részben negatívum, ezt értékeli is, ez ugyanis egy elég hideg nép, mint a germánok általában (Hajdu Zsombor, [1960], Marosvásárhely – Zürich).

Lelkiekben megtépták a történelem viharai. Magunkba fordulunk, s ennek a révén is beteljesedik rajtunk az az igazság, hogy az egyén sorsa, lelkületének alakulása szorosan összekapcsolódik nemzeté sorsával.

ÖNMAGUNK ELLENSÉGEI

A történelem alakít minden népet, minket is. A jó tulajdonságaink mellett számos rossz tulajdonságunk is kialakult. Külön fogalom, hogy széthúzóok vagyunk. Még metafora is született erre. Úgymond: a turáni átok sújt bennünket!

Abol három ember van, ott már ötfelé húznak, és ha tíz, akkor már százfelé. De sajnos ezt a magyar megosztást szétszóródva sem sikerült sehoggy sem levetkőzni (Szász József, [1943], Kolozsvár – Nürnberg).

Mindenhol vannak kis csapatok. Csak azt vettem észre, a magyarok nem nagyon összetartó nép sajnos, Svédországban is azon megy, hogy kibeszélik egymást, nincs összetartás magyarok közt, mint itt más népek között. Kijönnek lengyelek vagy észtek, itt is litvánok vannak nagyon sokan, azok összetartanak, a magyarok nem nagyon. Legalábbis én nem úgy érzékelem, hogy összetartanánk. Néha beesik egy-két magyar, tartunk egy estét, de azon kívül a magyarok kö-

zött nincs összetartás. *Se itt, se Stockholmban. Ezt vettem észre* (Hajdú Balázs, [1969], Budapest – Luxemburg).

Háromféle magyart ismerek. Az egyik, amelyik fájánál fogva is magyar, s jó magyar szíve van. A másik, amelyiknek nincs magyar vére, de ugyancsak jó, „bokáig érő” magyar szíve van. A harmadik a táncoló magyar, vagy más szóval, a labanc, amelyik csak az érdekeket keresi. Én ennél az álláspontnál megmaradtam a mai napig, és sok bonfitársam felfogása ugyanolyan, mint az enyém, és kérem szépen sajnós az ifjúság a szülők hanyagságából beolvad a helyi lakosságba. S ezért hal ki a nyugaton élő magyarság, talán még Amerikában tartottak ki a legbosszabb ideig, sokszor még a harmadik generáció is tudott beszélni magyarul. Itt sajnós ilyen nincsen. Úgyhogy én bevallom őszintén, kevesen vannak igaz magyarok, mint a fehér hollók ugyancsak. De azok, akik jó magyarok voltak vagy vannak és lesznek, azok nem változtatják meg karakterüket, a jellemük megmarad jó magyarnak, s erre csak büszkék lehetünk (Cséke Sándor, [1927], Bakonyszentlászló – Sydney).

Dante lemegy a pokolba, és látja, hogy különböző üstökbe emberek füstölögnek, főnek és ördögök állnak vasvillával mellette. S megkérdezi Lucifertől, hogy miért vannak itt az ördögök? Azt mondja, azért vannak, hogy ki ne másszanak az üstből. Megy tovább, ottan csak táblák vannak. Azt mondja, itten nincsenek ördögök? Azt mondja, itt nincsenek, itt csak táblák vannak. Itt a németek vannak, itt kimászni tilos, a német követi a parancsot. Mennek tovább, ott se tábla, se ördög. Azt kérdi, itt meg mi van. Asszongya, itt magyarok vannak, itt egyik se jön ki, mert ha az egyik megpróbál kimászni, a másik visszarántja (Máthé Imre, [1934], Maglóca – München).

A magyarból hiányzik az, ami nem hiányzik a cigányból, és nem hiányzik a zsidóból, mert azok összetartó népek. A magyar az nem, az ellensége a magyarnak. Valamelyik író mondta, a magyarnak a legnagyobb ellensége önmaga (Német Mihály, [1949], Gála – San Francisco).

Kishitűek vagyunk. Él bennünk, belénk fészkelte magát a trianoni trauma. A nemzet nem tudja kiheverni Trianont, annyira megrázta, megtépázta, megnyomorította a gondolkodásában, mindenben, hogy még mindig ennek vagyunk félig-meddig az áldozatai. Felvidéken egy olyan faluban voltam, a kérdésemre, hogy a magyar család, apa, anya, gyereke miért beszél szlovákul, az volt a válasz, hogy szégyellnek magyarul beszélni. A magyarság, amelyik egy minimum ezeréves európai kultúrájú nép, csodálatos dolgokat műveltek elődeink, szégyelli a nyelvét! És feltekintünk a nagy szlovák nemzetre! Igaz ugyan, hogy minden nemzetnek megvan a maga méltósága, de a miénket, a mi méltóságunkat képesek vagyunk odadobni. És ezt sokféle lehet tapasztalni szerte a világban!

Ez egy megtört nemzet. Meg is törbetett... Trianontól kezdve annyi pusztítást végzett a történelem, hogy ezt mind meg lehet érteni. Ránk férne egy bizonyosfajta lelkiekben egészségesebb hozzáállás. Túl sok passzivitást látok otthon, túl sok összeesküvés-elméletet. Végso soron összeesküvés-elmélet van, emiatt nem megy. Szinte minden elhárítási stratégia kudarcba fullad csak azért, mert az emberek nem találják meg azt a módot, hogy ők maguk két fát keresztbe tegyenek, s azzal hozzájáruljanak saját boldogságunkhoz. Ezért kritizálok. Végre álljunk össze, csináljunk valamit, lépünk egyet, lépünk kettőt, s akkor majd megtanulunk szaladni is! (Ifj. Klement Kornél, [1960], Nürnberg).

Megosztották a nemzetet. Mondják, hogy az erdélyi az más, a magyarországi az más. Én velem is megtörtént, itt is szóba került, hogy Magyarországon azt mondják, jé, te román léted-

re ilyen jól beszélsz magyarul? Ezt a nemzetet megbülyítette a politika, és ez a nemzet nem tud magára eszmélni (Vajda István, [1947], Marosvásárhely – Bonn).

Magyarországot feldarabolták. Az asszonyok a méhüket kapartatják ki, hogy ne szülessen meg a következő magyar. Hagyjuk ezt abba, hogy Erdély, Felvidék, Magyarország, senki nem gondolja, én úgy érzem, hogy egységesek vagyunk itt. Így kell gondolkodni... Eleve úgy kell indulni, hogy egységesen gondolkozunk. Nem azt mondani, hogy nem tartunk össze. Így gondolkodik mindenki. Amíg már egyszerűen elhatároztuk, hogy magyarnak születtünk, akkor magyarul kell gondolkoznunk. S magyar ember azt mondja, magyar egymásnak segít. Egy ország vagyunk. Ők szabdaltak szét, de mi bent egyek vagyunk. Nagy magyarok vagyunk. Én itt ülök egy asztalnál, csak magyarokkal. Én itt születtem. Emlékszem, egy nagy térképet lobogtatott édesapám, s az ölébe fogott, s azt mondta: Mutasd meg kislányom, hol van Magyarország! És ujjal meg kellett mutatnom azon a kis Európán, hogy hol van Magyarország. S következő kérdése az volt: és hol van Nagy-Magyarország? Nem azt mondta, hol van Felvidék, hol van Kárpátalja, hol van Mezopotámia, hanem azt mondta, hol van most Nagy-Magyarország? S azt is ki kellett rajzolnom, hogy hol van Nagy-Magyarország. Én így nőtem fel. A magyar egységes. S amíg mindenkinek az agyában egységes lesz Magyarország, már egyformán fogunk gondolkodni (Pappné Szarka Etelka, [1964], Melbourne).

Egy egészséges, nem más ellen irányuló önbizalom hiányzik belőlük! Nem azt jelenti magyarnak lenni, hogy azt mondom, én vagyok a környéken csak az, aki szenvedett. Hanem a többiek, a többi népeknek is voltak nehézségeik. A többieket is akceptálom, elfogadom olyanok, amilyenek ők, vannak becsületes emberek, pozitív hozzáállásúak, ettől függetlenül lehet az ember tisztelettel a saját kultúrája iránt, úgy áll hozzá, s nem kell mindig magyar ellenszereket s magyar ruhát mutogatni. Egy pozitív hozzáállású, természetes magyarság kellene kialakuljon. Ez hiányzik, valahogy meg vagyunk hasonulva magunkkal (Böhm József, [1960], Marosvásárhely – Freiberg).

Könnyen adjuk fel önmagunkat, könnyen asszimilálódunk.

Nagyon sokan vannak, akik már eleve, ahogy megérkeztek ide, keresik a beolvadás lehetőségét. Szégyellik a magyarságukat. Szégyellik bevallani, hogy magyarok. Megváltoztatják a nevüket, és nem keresik a magyar közösséget. Egész más idegen nevet vesznek fel. Például a Szabóból Taylor lett. Vannak olyan típusok, akik már eleve, amikor kijönnek ide, Ausztráliába, kerülnek a magyar közösséget, nem olvassák a magyar sajtót, nem hallgatják a magyar rádiót, nem is tudnak egyáltalán értesülni a magyarok felől. Találtunk olyant, kint van nyolc éve, nem is tudtuk, hogy létezik itt egyáltalán. Nem hallgatják a rádiót, nem érdeklő (Katona Rózsa, [1949], Szabadka – Sydney).

A magyarság a nyugat-európai kultúrája révén könnyen beilleszkedik és beolvad egy nyugat-európai államban. De egyáltalán nem képez olyan diaszpóra-közösségeket, mint például az arabok vagy a törökök, azok száz év múlva is itt ebben az országban arab ruhában s arab vallási tradíciók szerint fognak élni. Nekem van olyan török ismerősöm, harmincöt éve itt él, s két szót nem beszél németül. Nem is tartja szükségesnek. Mert egy másik töröknél dolgozik, s kész. Tehát a mi helyzetünk, a mi jövőnk a beolvadás. A német állam bekerített itt egy negyedet, a Mindszenti negyedet, ahol mai napig is Petőfi utca, Kossuth utca van. Ezt kapta vagy harminc-negyvenezer '56-os magyar. Akit akkor elűdöztek az országból. El kell menni megnézni. Alig van magyar már ottan. Az első dolguk az volt, hogy elszaladjanak valamerre (Vajda István, [1947], Marosvásárhely – Bonn).

Maradiak is vagyunk. Gyakran félünk az újtól, a kezdeményezéstől. Szinte meghúzzuk magunkat vélt biztonságérzetünkben. S hagyjuk fejünkre nőni a tehetségtelenséget, a korrupciót, a történetet. Ez a torz erő néha a kisebbségben is élre tör. Rátelepednek a magyar házakra, s azokat s általuk az egész magyarságot fosztogatják, teszik tönkre. Amit közösségünk gyengesége is „támogat”. Mert: könnyen polarizálódunk, megosztottak vagyunk. Trianon szándéka, a magyarság lelki-tudati szétszakítása sikerült, és ez nemcsak Kárpát-medencei jelenség, kigyűrűzik az egész világra, az emigrációba is. Jelentkezési formája: nem szeretjük eléggé egymást.

Legnagyobb gondunk az a nemtörődömség. Egy maroknyi ember beletesz energiát, tudást meg fáradságot, hogy megrendezzenek egy március 15-ei ünnepséget, és tizenöt ember jön el rá. És van háromszáz vagy négyszáz magyar. És abból nem lehet többet, mint húszat összehozni bármire. De a válasz erre az, azt mondjuk, hogy nem a mennyiség, hanem a minőség számít. De énnekem az a fájdalom, hogy mi ez a nemtörődömség, mindenki ül a fenékén, s várják, hogy a sült galamb a szájukba repüljön. Ez engem, ez nagyon elszomorít (Szirányi István, [1925], Csongrád – Wellington).

Az anyaországiakat nem nagyon szeretem. Az erdélyieket szeretem, a székelyek kemények, keményen küzdenek. Ha nem lennének ilyen kemény fajta, már rég kiirtottak volna a románok. De a magyar nem hagyja. A székely! Az anyaországi magyarokat nem nagyon kedvelem, mert emlékszem, voltunk Magyarországon, többször voltunk Magyarországon a nővéremmel, bementünk kézimunkákat vásárolni. S az utcán áll egy székely asszony Erdélyből. Ezek a büdös idejönnek, s elveszik a klienset. Igen, büdös erdélyiek? Mi is azok vagyunk! Visszadobtunk mindent, s kijöttünk az üzletből... (Kovács Baráth Gizella, [1926], Torda – Buenos Aires).

Úgy tűnik, kisebb a különbség az erdélyi és felvidéki magyar között, mint a felvidéki és anyaországiak magyar között. Aki a trianoni határokon kívülről jött, azok hasonlóbbak egymáshoz, mint az anyaországiak és a trianoni határokon kívüliek (Huszák László, [1953], Messenze [Szlovákia] – Köln).

Hogy a búgom ne legyen teljesen egyedül, átiratkoztam én is a Gheorghiu-Dej-i líceumba, ott tizenhárom román lány között én voltam az egyedüli magyar. Szinte – azt mondhatnám – naponta éreztezték velem azt, hogy én magyar vagyok. Csúfoltak, hogy bozgor. Ugyanakkor azt tudom mondani, hogy a magyarországi magyarok pedig azt mondják, hogy oláh vagyok. Szóval, ha mérlegre tesszük a kettőt, ez jobban fáj. Nemcsak nekem mondják, hanem nekiünk, erdélyieknek. Ő meg van győződve, ha én Romániából való vagyok, akkor én egy oláh vagyok. Próbáljam erőszakkal is megmagyarázni, hogy álljon meg a menet, ha magyarul beszélék, Erdélyből vagyok, Kolozsvárról, akkor még mindig nem jelenti azt, hogy oláh vagyok! (Balogh Oszkárné Szabó Zita, [1957], Zágon – Trumbull).

Kijövetel szerint is meg vannak a rétegződések, s az ebből adódó rejtett vagy nem rejtett feszültségek. Másnak érzik magukat a „régiek”, a régi magyarok, akiket a dipik – a második világháború utániak – azért nem szeretnek, mert azok között szerintük sok a baloldali. A baloldaliak nem szeretik a jobboldaliakat, és fordítva. A régiket nem szeretik a második világháború utániak. Ugyanezek bizalmatlanul fogadták az ötvenhatosokat, mert azokat már „megfertőzte a kommunizmus.”

Az '56-os generáció többsége nem tanította meg a gyermekeiket magyar nyelvre, és nemzeti öntudatot nem adtak nekik, lehet, arra vezethető vissza, hogy gondolták, minél hamarabb illeszkedjenek be, és nem tudhatták, hogy mikor lesz megint lehetőségük arra, hogy Magyarországra menjenek. Az '56-osok nagyon aktívak, de hogy egy generációt kibagytak, ez elég nagy hiba,

s ha már nem lehet megfogni, egy generációt átugorva a harmadik generációt, akkor az a csoport el van veszve (Szennyessy László, [1972], Tasnád – Zürich).

Mi forradalmároknak érezzük magunkat még mindig. És itt volt ez egy magyar diáktársaság, körülbelül negyven ember; s nagy volt összetartás közöttünk. Volt saját klubunk, amit a város adott nekünk, és mindig ott gyülekeztünk össze, s összetartottunk. Az eltartott egy darabig, s mindig lazább lett az összetartás, mert időközben rájöttünk, hogy minket itt az égvilágon senki nem nyom el. Hát akkor mi a fenének tartjuk össze. Nincs értelme összetartani. Akkor jöttek a problémák, az első '58-ban bázusodott, akkor jöttek a gyerekek, mindenkinek jött az egzisztenciaproblémája, s akkor széthúztunk. Teljesen széthúztunk. Mindenki a maga életét élte. Egyedül, alig volt közöttünk nagyobb összeköttetés, s ez eltartott körülbelül a hatvanas évek végéig. A hatvanas évek végén rádöbentünk, hogy mi mégis csak magyarok vagyunk, magyarul tudunk beszélni, hát miért húzunk szét. Miért ne tartunk egy kicsit össze. Akkor megengedhettük magunknak megint, hogy összetartsunk. S akkor megalakult újra egy Magyar Egyesület, s azóta összetartunk. Volt egy saját helyiségünk, ahol nagyon sokszor összejöttünk. Tulajdonképpen Hannoverben élék folyamatosan. Van háromszáz címünk. Akkoriban százötvenen egész biztos, hogy ide kerültek. Há persze aztán volt több csoport, az egyikek voltak a diákok, másíkok voltak a munkások, a harmadíkok voltak az evangélisták, evangélikusok. Negyedik a katolikusok. Én katolikus vagyok (Szirányi Tamás, [1933], Budapest – Hannover).

Kifejezetten az emigrációban is alakulhatnak ki negatív vonások. Ilyen a nagyozolás, rongyrázás, tettetett elidegenedettséé.

Ha innen valaki hazamegy, már „elfelejti”, hogy ki ő, félig angolul beszél, teszi magát, hogy nem tud magyarul. Bemegy az üzletbe, keveri az angol szavakat. Mikor a vámos köszönt, és visszaköszöntem neki magyarul, azt mondja: Tetszik tudni magyarul? Hát hogyné tudnék, hiszen magyar vagyok. Hát megölelt, azt mondta, én még ilyennel nem találkoztam. Mert aki innen hazamegy, az már nem magyar. Az elfelejt magyar lenni. Csak megjátssza, hogy én vagyok a nagy amerikai. Kibérelnek akkora kocskat, mint egy-egy hajó, s avval mennek baza, csak hogy megmutassák, ők amerikai nagyurak, s itten pedig évekig nyomják a számlájukat meg a kártyájukat, amíg kifizetik az adósságukat, de otthon megjátsszák, hogy ők nagy amerikaiak. Hát én ezt az életstílust, életformát soba nem tudtam elviselni vagy elkönyvelni magamban (Maxim Andrásné Bánhegyesi Ilona, [1928], Temesvár – Los Angeles).

A folyók, a görgető vizek is formálják a köveket. Mi is formálódunk. Az erős anyag csiszolódik, s ezzel nemesedhet is. A gyenge homokká porlik...

MEGÉLT MAGYARSÁGUNK

Kis nemzet vagyunk, s mégsem elég kicsi ahhoz, hogy egységesnek mondhatnók magunkat. Rágódunk, vívódunk, egymást szeretjük vagy nem szeretjük, a közösségünkről tudomást sem veszünk, vagy érte áldozzuk minden percüket, így és úgy is hozzá tartozunk, részei vagyunk még akkor is, ha nem akarjuk tudni vagy tudomásul venni ezt. De ha fel lehetne emelkedni valahová, ahonnan látni lehetne ezt a történelem sodrásában vergődő, küszködő nemzetet, annak külső és belső részeit, az összbenyomásunk inkább jó lehetne. Helyt tudunk állni a harcban, küzdelemben, életben tudjuk tartani magunkat, s inkább kiemelkedünk az átlag soraiból. Ez szinte természetes, hogy büszkeséggel vagy legalább megelégedéssel tölthet el minden magyart. És aki ezt éli, megéli, más szóval: aki megéli magyarságát, éljen bárhol a nagyvilágban, erőt merít, meríthet ebből.

Én nagyon büszke vagyok rá. Részben a szüleim is így neveltek, részben ez a magyartanáromnak a hatása is. Az ő magatartásával meg nevelésével is meg a tanításával ezt mondta el, hogy az rendben van, hogy más nemzeteket is megismerünk, meg más nyelveket is megismerünk, de mi magyarok vagyunk, s ez az első kiindulópont. Hogy meg kell ismernünk a hazánkat, a történelmünket, az íróinkat, azokat, akik tettek valamit ezért a nemzetért (Ifj. Szilágyi István, [1964], Kolozsvár – Hannover).

Nem mindenki ilyen batyuval vette a vándorbotot, ezért a „tarka” sokrétűségben belül ez a típus inkább kisebbségnek számít. De: szerencsésebb rétegnek. Keményebbnek, erősebbnek. És kevésbé érzi egyedül magát. Mert: mögötte – lelkében, tudatában mindenképpen – a nemzet. Az egész közösség, melyhez tartozónak érzi magát.

Az tartja itt a magyarságát, akiben van szilárdság. A keményebb az megtartja tovább. A könnyű anyag az pediglen beolvad az ausztrálok közé (Ruzsa Márton, [1926], Magyarokadé – Sydney).

Apám, anyám már itt született. Harmadgenerációs vagyok. Mindketten itt születtek. Mindkettőjüktől kaptam a magyar nyelvet. Ottthon nem szabad spanyolul beszélni, csak magyarul. Mai napig tartjuk ezt. Kényszeríteni kellett engem egy időben, mert én német iskolába jártam, és mindenki vagy spanyolul, vagy németül beszélt, s akkor én azt mondtam, olyan akarok lenni, mint a többiek. Szüleim meg azt mondták, nem fiam, te magyar vagy, így aztán megmaradtam annak. De most már meggyőződéssel. Amikor hároméves az ember, nem fogja nagyon fel, de most igen... (Gráber István, [1987], Buenos Aires).

És ebben a történelmi sodrásban, ebben a kiszemeltségben, ebben a célponti helyzetben van, aki úgy érkezik ki valahová, valahová a nagyvilágba, hogy azt sem tudja, vajh ki ő. Mert megfosztatott attól, hogy tudja ezt. A hazai nevelés ezt a kérdést mellőzte, elrejtette, ennek a tudatosítását nacionalista cselekedetként bélyegezte. Hiszen nem tudatépítő, hanem tudatromboló, nem önérzetet, önismeretet adó vagy beleplántáló, hanem mindezekről őt megfosztani akaró országból érkezett, hívassék az az ország Magyarországnak, Romániának, Szlovákiának vagy bárminek A világ egyetlen része, ahol magyarnak lenni nem szép és jó, hanem elnyomottságot, periferezálást, szégyent vagy bűnösséget, mesterségesen kialakított büntudatot jelent, az a Kárpát-medence, az ottani országok bármelyike, beleértve a Csonkaországot is. Ezért voltak hát, akik kint az idegenségben ébredtek rá vagy kellett hogy ráébredjenek önnön nemzeti mivoltukra.

Amíg Magyarországon éltem, nem sokat jelentett nekem az, hogy magyar vagyok. Megmondom őszintén, még a Himnuszt sem tudtam elejétől végig. Kijöttem Szlovéniába, egy évet leéltem, s utána elkezdtem a múlt, a magyarság, a gyökerek után kutatni. Ha az ember kilép a megszokott környezetből, akkor látja, hogy igazán mi hiányzik neki. És azt hiszem, hogy el is kezdtem, illetve ekkor kezdtem el ezzel az életemet. Lassan a gondolkodásom is átalakult, a tudatom visszafordult a gyökerek fele (László Ferenc, [1975], Tatabánya – Ljubljana).

Mikor én kikerültem Svédországba, arra ment az első öt-hat évem, hogy próbáljak svéd lenni. Próbáljak beilleszkedni, úgy megtanulni svédiül, úgy írni, viselkedni, hogy svédebb legyek a svédekénél. De mikor az ember 16–17–18 éves lesz, elkezd gondolkozni, hogy te most mi is vagy? Hogy most mi vagy, s engem nagyon vonzott Magyarország, s beláttam, hogy amit csináltam hat-hét évig, az nem igaz, mert én magyar vagyok, és magyar akarok lenni. S mindig büszke is leszek rá. Megkérdezik: te svéd vagy? Mondom én nem vagyok svéd, s sohasem leszek az, én magyar vagyok akkor is, ha csak ott születtem, gyerekként éltem ott, én arra törekszem, hogy megmaradjak... Volt két barátom, István és Józsi, akik ott nőttek fel Csepelen, ott élnek,

de őbennük nincsen egy gramm büszkeség sem arra, hogy magyarok, a történelmükért, semmi. Mi, akik elmentünk és visszavágyunk, ahogy mondták a szüleim, nem ugyanaz, de nekem ugyanaz, mert én nem nézem a tévét, nem olvasom az újságokat, s ha hazajövök Magyarországra, mindig barátságos emberekkel találkozom, emberekkel, akiknek mind megvan a véleménye. Van egy szociális érzéke az embereknek. Ha Svédországban leülsz egy asztalhoz, ahol idegenek ülnek, úgy néznek rád, mintha hülye volnál, vagy megijednek. Magyarországon elmész egy faluba, belépsz, és két perc múlva megismered az egész kocsját. Az egész vendéglőt, mert mindenki beszél magáról. Egészen más. Csak ezt így elfelejtették ezt az emberek értékelni. Arra vágyunk, ami itt van. Hogy bemész a boltba, és veszel egy háromezer eurós órát. Kinek kell? (Hajdú Balázs, [1969], Budapest – Luxembourg.)

A kinti lét tett sokakat tisztábban látókká, s így is mondhatjuk: nemzeti érzésűvé...

Igazából a magyarságtudatom is érdekesen alakult. Amíg Kolozsváron éltem, addig én büszke magyar voltam. És gyakorlatilag akkor szűntem meg büszke magyar lenni, amikor Magyarországra áttelepültem. Akkor volt egy törés bennem ottan. Aztán átalakult ez az egész magyarságtudatom. Most erősebb az erdélyi, mint a magyarságtudatom. Gondolom én. Büszkébb vagyok arra, hogy erdélyi vagyok, mint arra, hogy magyar (Pongrácz Attila, [1974], Kolozsvár – Dublin).

Akik érzik, hogy magyarnak lenni érték, magyarnak lenni jó és gazdagító, azok erőt merítenek ebből. Növelhette az önbizalmat az, hogy a nyugati lét lehetőséget adott a látókör kiszélesedésére. Aki kilépett a bezártságból, s akár magában vitte, akár ott lobbant fel benne ama belső tűz, azt a világ gazdagabbá tette.

Őszintén megmondva én úgy fogom ezt az életemet befejezni, hogy mindig is azt fogom érezni, hogy én magyarnak születtem, és magyar vagyok annak ellenére, hogy több idegen nyelvet is beszélek, s több idegen kultúrát megjártam. Ez egy érdekes dolog, mint ahogy más nagy magyar kutatók, akik eljutottak különböző más földrészekre, őket is érdekelte az a világ, amit ott találtak. Kőrösi Csoma Sándor vagy az amerikai utazó, Bölöni Farkas Sándor, én is ugyanígy vagyok. Az, hogy magyarnak születtem és magyar vagyok, azt én nem fogom soha negatívként eltagadni. Én ezt nem érzem negatívnak. A magyaroknak megvan egy bizonyos karakterisztikájuk, amit nem lehet levetni. Ez nem egy kabát. Magyarnak lenni csak akkor lehet, hogyha magyarnak születél. Én magyar vagyok itt Amerikában is. Amikor én elmentem a Malavi szigetekre az Indiai óceánba, ott is magyar voltam. Én ott voltam három hónapig egy munkán. És már ezzel azt akarom szemléltetni, hogy különböző kultúrákban, különböző vallási helyeken voltam, de nem éreztem egyik helyen sem, hogy na, én most elvesztem magamat. Nem. Én úgy mentem oda, mint egy magyar. Amikor egy újabb helyre megyek itt Amerikában vagy bárhol, s hallják az angol akcentusomat, akkor rögtön mondják, hogy te nem Amerikában születél, hol születél. S büszke érzéssel mondom nekik, hogy Magyarországon (Varga László, [1946], Budapest – Denver).

És a sokat járt, sokat látott, sokmindent megismert ember jobban meg tudja látni – látó szemmel – saját kultúránk helyét, érezni annak különleges ízeit, mélységeit. És még a más népek kultúráját is!

Énnekem magyarnak lenni állapot. Sose volt arról szó, hogy más is lehetnék. És én örülök, hogy magyar vagyok azon keresztül, ami nevelést édesapámtól kaptam. Ami egy karakán, szikár nevelés, hogy a kövön is meg tudjunk élni. Mert a magyarnak nincsen mindenütt méz... Nekem azon sose kellett gondolkodnom, hogy jó-e vagy nem jó magyarnak lenni. A magyar szellem olyan – ahogy én össze tudom hasonlítani az én gondolkodásomat, az én felfogásomat –,

szerintem, a világon nebezen látni más országokban, germánoknál vagy olaszoknál vagy latinoknál abhoz hasonlót. Mi nem vagyunk bosszúállók. Mi lebetűink nagyon dübösek, még nagyobb dübösek, de mindig tudunk határt. És másik dolog, hogy el tudjuk fogadni a másoknak a felfogását. És megtanultam nagyon jól, hogy ezekkel lebet beszélni. Lebet a némettel beszélni, lebet a bajorral, lebet a paraguayival, és lebet a brazillal beszélni. Miért? Mert magyarok vagyunk. Mert hogy mondják, a felfogásunk, az értelmiségünk olyan (Jármi Tamás, [1936], Budapest – São Paulo).

Én magam nem is érezhetném másnak, mint magyarnak. Hát nemcsak azért, mert magyarul dalolt a dajka felettem, mint Petőfi Sándor fölött, hanem azért is, mert az egyetlen kultúra, ha van kultúrám, az a magyar kultúra. Hogyha én visszaemlékszem egy versre, az egy Arany János vagy Petőfi Sándor, tehát én nem mondhatom azt, hogy nem vagyok magyar ember. Az, hogy én zsidó családban születtem, azért megburcoltak, engem nem készítet arra, hogy azért az összmagyarságot felelősségre vonjam, vagy feladjam azt, ami voltam és vagyok. Arra vigyáznunk kell, hogy az ilyen atrocitások ne ismétlődjenek meg senkivel szemben. Se a magyarokkal, se akármilyen népcsoporttal szemben... (Gózon Imre, [1939], Budapest – Caracas).

Azt mondom, a magyarság küldetés. Természetes, az életembe tartozik, és úgy érzem, hogy tenni kell érte, s valahol ez határozza meg az életemet (Jára Tőkés Éva, [1948], Marosvásárhely – Köln).

GAZDA JÓZSEF (1936) esszéista, kultúrtörténész. Kovásznán tanított magyar nyelv és irodalmat. Művészeti monográfiákat, útirajzokat, szociográfiákat, sorskönyveket ír. Utóbbi kötete: *A megpecsételt vég – Kilencven év Erdély földjén* (2010).